

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เครื่องมือที่ใช้สื่อความหมายเพื่อความเข้าใจกันระหว่างมนุษย์ ซึ่งแสดงออกมาจากความรู้สึนึกคิดนั้นที่สำคัญคือภาษา โดยมีสำนวนที่เป็นสื่อที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม สำหรับภาษาหรือสำนวนสื่อของสังคมไทย ก็มีความแตกต่างกันในแต่ละภาค แต่ละสังคม ภาคอีสานก็เช่นเดียวกัน คนอีสาน หรือไทอีสาน ส่วนใหญ่ใช้ภาษาอีสาน คำอีสาน ศัพท์สำเนียงที่ออกเสียงอีสานเป็นภาษาของคนไทยอีสานในแถบถิ่นนี้ ที่บางคำจะมีการนำมาใช้ตรงกันกับภาษาไทยกลางทั้งเสียงและความหมาย^๑ คนอีสานมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตนเอง มีวิธีถ่ายทอดความรู้สึนึกคิดในด้านต่าง ๆ ผ่านภาษา ผญาก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่ชาวอีสานนิยมใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอด

ผญาเป็นวรรณกรรมที่มีพื้นฐานมาจากวรรณกรรมมุขปาฐะที่สืบทอดจากบรรพบุรุษต่อ ๆ กันมาด้วยวาจา ซึ่งไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างจริงจัง จะมีแต่เพียงส่วนที่ได้สวดแทรกอยู่ในวรรณกรรมอีสาน และจะมีอยู่เป็นตอน ๆ ก็แล้วแต่เหตุการณ์นั้น ๆ ส่วนที่จะได้บันทึกเป็นเรื่องราวของผญาโดยตรงนั้นมีน้อย จึงเป็นเรื่องยากที่จะกล่าวว่าผญามีจุดกำเนิดมาอย่างไรใครเป็นผู้แต่งผู้คิดค้นขึ้นมา แต่ทั้งนี้ก็ยังมิผู้รู้ทั้งหลายได้พยายามสืบค้นประวัติความเป็นมาของผญา และวิเคราะห์บ่อเกิดของผญา ประกอบกับสภาพปัจจุบันประชาชนชาวอีสานส่วนมากไม่เข้าใจ ไม่เห็นคุณค่าของวรรณกรรมผญาและหลักธรรมที่สำคัญในผญา อีกทั้งผญาส่วนมากเป็นอักษรธรรม หรืออักษรท้องถิ่นอีสานนิยมงาน (เขียน) ในใบลานเป็นสำนวนของอีสาน ยากที่คนภาคอื่นจะอ่านได้และเข้าใจ เมื่อมีพระราชบัญญัติการศึกษา ๒๔๖๔ รัฐบังคับให้กุลบุตรกุลธิดา อายุ ๖-๑๒ ปี มีความสมบูรณ์ต้องเรียนอักษรและภาษาไทย ดังนั้นอักษรท้องถิ่นจึงเริ่มสูญหายไป แต่สำเนียงหรือสำนวนภาษาพูดยังมีอยู่ นอกจากนั้นแล้วแนวคิดลักษณะที่เป็นปัญหาก็คือชาวอีสานลืมนิพนธ์ กล่าวคือลืมนิพนธ์ทอดทิ้งวัฒนธรรมอักษรถิ่น วัฒนธรรมอันดีงามที่มีอยู่ในผญาอีสาน

^๑เรื่องเดช เขจรศาสตร์, คำไข ไทอีสาน, (อุบลราชธานี: พีพีการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

ผญาเป็นมรดกที่ได้สืบทอดต่อกันมาจากอดีตของชาวอีสาน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แฝงไปด้วยหลักของธรรม คำคม คำสุภาษิต เป็นสื่อเป็นสิ่งเตือนใจที่บรรพบุรุษได้คิดค้นแต่งขึ้นให้เป็นแนวทางปฏิบัติเป็นคำสอนของชุมชนในอดีต ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ควรที่จะจรรโลงรักษาไว้เพื่อให้เป็นมรดกของลูกหลานสืบทอดกันไป แต่ปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรียกว่าผญาของบรรพบุรุษของอีสานนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่เคยภาคภูมิใจในเอกลักษณ์อันมีคุณค่าของสังคมอีสาน คนส่วนใหญ่ไม่รู้ ไม่ทราบว่ามีความหมายอะไรและอย่างไร หากไม่มีการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลไว้วันวันแต่จะสูญสิ้นเสื่อมสลาย และเป็นการยากอย่างยิ่งที่อนุชนคนรุ่นหลังจะได้มีโอกาสรับรู้คุณค่าของผญา หรือภูมิปัญญาอันมีค่าของท้องถิ่นอีสาน

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าในด้านวัตถุได้ขยายตัวเติบโตไปอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรมพื้นบ้าน การดำเนินวิถีชีวิตของชาวอีสานหลายอย่างถูกลืมเลือนพร้อมกับการยอมรับเอาสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาแทน ผญาที่เคยใช้อยู่ในสังคมอีสานมาเป็นเวลายาวนานนั้นได้มีบทบาทน้อยลง ควรเป็นอย่างยิ่งที่จะร่วมกันอนุรักษ์ไว้ก่อนที่จะเสื่อมสลายสูญสิ้นไป อีกทั้งวัฒนธรรมที่ดีมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต ควรจะส่งเสริมและรักษาไว้ ประกอบกับคนภาคอีสานเป็นสังคมที่ใหญ่มีประชากรมากกว่าภาคอื่น ๆ มีวัฒนธรรมอันดีโดยเฉพาะวัฒนธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต จะมีความสามัคคีและอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ โดยมีหลักคำสอนที่บรรพบุรุษกลั่นกรองเอาไว้นำมาเป็นแนวปฏิบัติต่อกันในสังคม ซึ่งหลักปฏิบัติดังกล่าวล้วนแต่สอดแทรกอยู่ในผญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผญาภาษิตอีสาน ผญาประเภทนี้จะมามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมาก เพราะแฝงไว้ด้วยหลักพุทธธรรมใช้เป็นคำสอนเตือนจิตใจให้คิดถึงความทุกข์ผิดเหมาะสมอันบรรพบุรุษชาวอีสานได้บรรจุกลั่นกรองแต่งไว้

พุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสานได้กล่าวสอนให้มีทัศนคติต่อทุกคนในทางที่ดี มีอุปนิสัยเป็นมิตรได้กับทุกคน ไม่ถือชั้นวรรณะเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพราะสังคมอีสานเป็นพุทธศาสนิกชนปฏิบัติตนตามหลักเบญจศีลและยึดถือในขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น ดังนั้นผญาอีสานจึงแฝงไว้ด้วยหลักธรรมที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อความเจริญก้าวหน้าดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผญาอีสานและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสาน เพื่อที่จะให้อนุชนและสังคมทั่วไปได้ศึกษาให้เห็นคุณค่าทั้งยังได้อนุรักษ์ไว้แก่อนุชนคนรุ่นหลังสืบทอดไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาผญาอีสาน
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสาน
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสาน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ผญาอีสานเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสานเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ผลของการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสานเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ/ภาคเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัย ดังนี้

๑) ขอบเขตด้านพุทธธรรม ได้แก่ สามัคคีธรรม สังคหวัตถุ เบญจศีลเบญจธรรม และ อริยมรรค

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารหลักในการศึกษาหลักพุทธธรรมในผญาอีสาน จำนวน ๓ เล่ม ได้แก่

๑) หนังสือไขภษิตโบราณอีสาน ของปรีชา พิณทอง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๘ โรงพิมพ์ศิริธรรม

๒) หนังสือพระยาภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง ของบุญเกิด พิมพ์วรรณ เมธากุล ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ โรงพิมพ์คลังนานาธรรม

๓) หนังสือผญาปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน ของสำลี รักสุทธี ฉบับพิมพ์เผยแพร่โดยโรงพิมพ์ธนรัชการพิมพ์

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

๑.๕.๑ **หลักพุทธธรรม** หมายถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาอันเป็นหลักปฏิบัติและข้อควรประพฤติ หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ สามัคคีธรรม สังคหวัตถุ เบญจศีลเบญจธรรม และ อริยมรรค

๑.๕.๒ **ผลยา** หมายถึง ถ้อยคำสำนวนภาษิตอีสานที่เกิดจากการเรียบเรียงและเลือกสรรใช้ถ้อยคำและเนื้อหาอย่างมีศิลปะ

๑.๕.๓ **ผลยาอีสาน** หมายถึง คำสอนของคนโบราณชาวอีสานที่ใช้สั่งสอนคนในสังคมด้านต่าง ๆ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผลยาอีสาน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จารุวรรณ ธรรมวัตร ได้กล่าวไว้ว่า ผลยาตามความเข้าใจของชาวอีสานนั้น หมายถึงคำคมที่เต็มไปด้วยอุปมาอุปไมยต่าง ๆ ผลยาจะให้ภาพพจน์และประพันธ์เป็นบทร้อยกรองสั้น ๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีสัมผัสเสียงหรือสระ แต่จะอาศัยเสียงเน้นหนักหรือการเล่นตัวอักษรมากกว่า ผลยาอาจจะเป็นบทประพันธ์ที่คิดขึ้นมาสด ๆ หรืออาจจะเตรียมท่องมาไว้โดยจดจำมาจากคนอื่น ผลยาอาจเป็นคติหรือสุภาษิตหรืออาจจะเป็นแต่เพียงสำนวนที่ใช้พูดคุยกันเกี่ยวกับความรักใคร่ก็ได้^๒

บุญเกิด รัตนแสง ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรียนวรรณกรรมท้องถิ่นของมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ซึ่งเป็นวิชาที่เลือกเรียนว่า สำนวน สุภาษิต (ภาษิต) คำพังเพย เป็นคำสอนให้รู้หน้าที่ รู้กาลเวลา รู้จักตนและวางตน รู้จักสังคม^๓

บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล ได้ให้ทัศนะว่า ฆะหยาเป็นภาษาลาวที่คนในภาคอีสานซึ่งสืบเชื้อสายมาจากลาวอาณาจักรล้านช้าง ใช้พูดจากันเพื่อแสดงถึงภูมิปัญญาผู้พูด ถ้าจะพิจารณาถึงรากศัพท์ของฆะหยาแล้วน่าจะมาจากคำว่า “ปัญญา” ในภาษาบาลีคำว่า “ปรัชญา” ในภาษาสันสกฤต แต่

^๒จารุวรรณ ธรรมวัตร, *ผลยาบทกวีของชาวบ้าน*, (กาฬสินธุ์: สำนักพิมพ์จินตทัศน์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๕๖.

^๓บุญเกิด รัตนแสง, *วรรณกรรมท้องถิ่น*, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒๕.

เมื่อคนเชื้อชาติลาวนำเอาคำว่าปรัชญามาพูดในภาษาของตน จึงเปลี่ยนคำควบกล้ำคือ ปร เป็นเสียง ผ ซึ่งมีหลายคำ เช่น เปรต คนอีสานใช้ ผัด และ โปรต ใช้ ผัด ฯลฯ ดังนั้นคำว่า “ปรัชญา” จึงน่าจะ เป็น “ผญา” แล้วออกเสียงเป็น ผะ-หยา ตามหลักการออกเสียงอักษรนำ^๔

ปรีชา พิณทอง ได้ให้ทัศนะว่า ผญาโบราณมีสาระสำคัญเกี่ยวกับวิถีชีวิตทางสังคมอีสาน เริ่มตั้งแต่เด็ก หนุ่มสาว วัยผู้สูงอายุ วัยหนุ่มสาว มีผญาเกี่ยวพาราสีของชายหนุ่มหญิงสาวนั้น ถ้าชอบ พอรักใคร่กันผู้ชายมักจะหยั่งดูส่วนลึกของหัวใจฝ่ายหญิงว่าจะมีความรักจริงใจหรือไม่ จะจ่ายผญา (พูดผญา) ออกไป ผญาที่มาไขว้ (ผญาที่พูดไว้นั้น) เกิดจากการจำจากปากคำผู้เฒ่าผู้แก่ได้คนละ กลอนสองกลอน^๕

ประมวล พิมพ์เสน ได้ให้ทัศนะว่า ผญาเป็นคำพื้นเมืองอีสานความหมายตรงกับภาษา บาลีสันสกฤตว่า ปัญญาและปรัชญา หมายถึง องค์ความรู้ด้านภาษาเริ่มจากญาบัว โตงโตย กาพย์ โคลง ร่ายทุกชนิด ถ้ามีความรู้อธิบายวิชาการหรือวิชาชีพด้านใดด้านหนึ่งได้ เขาจะเรียกว่าภูมิปัญญา แต่ถ้าพูดเป็นกลอนเป็นสุภาษิต เป็นสำนวนโวหาร เขาเรียกคนนั้นว่าจอมผญา หรืออีกคำหนึ่งว่า นักสตั้ม คือเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือเป็นผู้รอบรู้ซึ่งเป็นหลักในแขนงนั้น ๆ^๖

พระมานิต เตชวร ได้กล่าวไว้ว่า คนอีสานมีความผูกพันหนังสือ หรือใบลานเป็นผญา ภาษาอีสานหรือบทกลอนไว้มากมาย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าหรือชาดก ซึ่งปราชญ์โบราณ อีสานมีความฉลาดหลักแหลมในการปลูกศีลธรรมให้กับลูกหลาน^๗

พรทิพย์ ชังธาดา ได้กล่าวไว้ในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานว่า ผญาภาษิต คือคำกล่าว สอนใจ แฝงคติธรรม ถ้อยคำไพเราะสละสลวย รัดกุม บางทีเรียกผญาโก้หรือโตงโตย คนอีสานนิยม สอนบุตรหลานของตนโดยทางอ้อม จึงผูกคำให้คล้องจองเป็นคำอุปมาอุปไมย โดยกล่าวถึงข้อเท็จจริง เปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นภาพพจน์ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน^๘

^๔บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล, ผะหยาภูมิปัญญาของคนล้านช้างและไทอีสาน, (ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^๕ปรีชา พิณทอง, ไขภาษิตโบราณอีสาน, (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๘), หน้า ๓๑๗.

^๖ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายผญา ๑, (ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๗.

^๗พระมานิต เตชวร, กวีลีลาผญาธรรม, (มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๒.

^๘พรทิพย์ ชังธาดา, วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๘๐.

ไพบูลย์ แพงเงิน ได้กล่าวไว้ในหนังสือกลอนลำภูมิปัญญาของอีสานว่า กลอนลำผญานั้น เป็นการนำเอาคำผญาบาลีในทำนอง “ลำยาว” ซึ่งมีการเอื้อนเสียงประสานกับเสียงแคนอย่างไพเราะ เพราะพริ้งเป็นที่สุด^๙

สำลี รักสุทธี ได้กล่าวไว้ถึงปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสานไว้ว่า ความจริงแล้วภาษานั้นมีการพัฒนาคลี่คลายขยายตัวเป็นลำดับ ตามความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เมื่อมีคำและความหมายของคำมากขึ้น คนมักจะพูดหรือนำคำมาเชื่อมติดต่อกัน ให้มีความสละสลวยไพเราะ เพราะพริ้งมากขึ้น ตามลักษณะของคนไทยที่เรียกว่าเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ซึ่งคนอีสานก็เป็นเช่นนั้น เพียงแต่คำคล้องจองของชาวอีสานนั้น ไม่ได้เรียกว่า กาพย์ กลอน ฉันท์ ฯลฯ แต่เรียกว่า “ผญา” คำที่คนอีสานนำมาเชื่อมต่อเป็นผญานั้น ก็เช่นเดียวกันกับที่นักฉันทวิทยาได้นำคำมาแต่งเป็นคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ นั้นเอง ซึ่งจะให้ทั้งสาระและความไพเราะ^{๑๐}

อุดม บัวศรี ได้ให้ทัศนะไว้ในหนังสือผญาภูมิปัญญาชีวิตของชาวอีสานว่า การจะเข้าใจผญาภูมิปัญญาของอีสานได้ถูกต้องนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายเท่าใดนัก แต่ก็ไม่ใช่ยากเกินไปขนาดต้องเกิดเป็นชนอีสาน เพียงแต่ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตเขาอย่างยุติธรรม และให้เกียรติก็พอจะเข้าใจได้ การตีความตามคำพูดอาจได้ความสนุกสนานหรือฮาซัน แต่จะไม่ได้เนื้อหาของความคิดหากไม่แปลความหมายออกมาให้ตรงกับความหมายที่แท้จริงของผญา^{๑๑}

อดิศร เพียงเกษ ได้รวบรวมแยกแยะผญาไว้ในหนังสือวัฒนธรรมอีสาน ส่วนใหญ่แล้วเป็นผญาภาษิตซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ คำผญาปริศนา คำผญาสุภาษิตเตือนใจ คำผญาภาษิตเกี่ยวกับความสามัคคี คำผญาภาษิตบ่าวสาว คำผญาภาษิตเพื่อความยุติธรรม^{๑๒}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โชติวุฒิ พลวิเศษ ได้ศึกษาเรื่อง “การตีความผญาเชิงจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า แนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวทางอันควรประพฤติของชาวอีสาน มีพื้นฐานมาจากจารีต หลักพระพุทธศาสนาและความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์ จากการ

^๙ไพบูลย์ แพงเงิน, กลอนลำ-ภูมิปัญญาของอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๑๒.

^{๑๐}สำลี รักสุทธี, ผญาปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: ธนัชาการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๗.

^{๑๑}อุดม บัวศรี, ผญาภูมิปัญญาชีวิตชาวอีสาน, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๕.

^{๑๒}อดิศร เพียงเกษ, วัฒนธรรมอีสาน, (ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๙.

วิเคราะห์เนื้อหาในผญา ผญาเป็นคำพูดที่เป็นสัจจะ เป็นคำพูดที่เป็นประโยชน์เป็นคำพูดที่เป็นความจริงและมีความหมายล้ำลึก^{๑๓}

นิตยา ภักดีบัณฑิต ได้ศึกษาเรื่อง “ผญาภาษิต : การศึกษาเชิงวิเคราะห์” พบว่า ภูมิปัญญาของชาวอีสานในผญาภาษิตเด่นชัดมาก ๒ เรื่อง คือเรื่องสุนทรียศาสตร์ โดยมีการใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ อันเกิดจากการได้ใช้สัมผัสสระและพยัญชนะ ทั้งการใช้คำที่เรียบง่าย คำซ้ำ คำเลียนเสียงธรรมชาติ คำที่มีความหมายคล้ายกันหรือมีความหมายไปในทำนองเดียวกันมาซ้อนกัน นอกจากนี้ยังมีการใช้สำนวนโวหารซึ่งมีทั้งโวหารอุปมาอุปไมย บุคลาธิฐาน คติพจน์และเปรียบเทียบประชด และการใช้สัญลักษณ์ ส่วนอีกเรื่องหนึ่งคือการมองปัญหาและการคลี่คลายปัญหาในการดำเนินชีวิต เช่น ปัญหาที่เกิดจากครอบครัว การศึกษา การคบหาสมาคม การทำงานและการปกครอง^{๑๔}

พระมหายรรยง สุรพลโย (ลั่นลอด) ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในสุภาษิตผญาอีสาน” พบว่า ผญาภาษิตเป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมทางภาษาที่ทรงคุณค่า อันสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อ วิถีชีวิตชาวอีสานและเป็นภูมิปัญญาที่ถูกสั่งสมมา ควรค่าแก่การช่วยกันอนุรักษ์สืบทอดให้คงอยู่ต่อไป^{๑๕}

พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตติวณฺโณ/วงษ์มณี) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาผญาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน” พบว่า การที่พระสงฆ์ได้นำบทผญาไปแสดงแทรกกับบทพุทธธรรม ย่อมเกื้อกูลประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มความรู้ ความคิดในการแก้ปัญหาด้านสังคมของตนให้มีการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข อีกทั้งสอนให้รู้จักการวางตน การทำงาน การสั่งสอนบุตรหลาน ประเพณีที่ดีงามและเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของอีสานให้ดำรงต่อเนื่องจากปัจจุบันนี้คนรุ่นใหม่ เริ่มหันหลังให้การแสดงธรรมและไม่เข้าใจความหมายของผญาที่พระสงฆ์นำไปแสดง จึงทำให้ความหมายเชิงจริยธรรมที่อยู่ในบทผญา ถูกมองข้ามไปอย่างหน้าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง^{๑๖}

^{๑๓}โชติวุฒิ พลวิเศษ, “การตีความผญาเชิงจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๔๕, หน้า ๖๐.

^{๑๔}นิตยา ภักดีบัณฑิต, “ผญาภาษิต : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๒), หน้า ๑๘๐.

^{๑๕}พระมหายรรยง สุรพลโย (ลั่นลอด), “พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในสุภาษิตผญาอีสาน”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๑.

^{๑๖}พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตติวณฺโณ/วงษ์มณี), “การศึกษาผญาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ได้ศึกษาวิจัยแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากที่มีผลต่อแนวทางอันควรประพฤติของชาวอีสาน มีพื้นฐานมาจากจารีต หลักพระพุทธศาสนา และความเชื่อ มาจากศาสนาพราหมณ์ ศึกษาวิเคราะห์เรื่องพุทธศาสตร์ โดยมีการใช้ถ้อยคำไพเราะที่เป็นคำพญา ศึกษาวิจัยภูมิปัญญาชาวอีสานในผญาสุภาสิต โดยมีการใช้ผญาอีสานที่ไพเราะ ศึกษาวิจัยพุทธจริยาที่ปรากฏในผญาอีสาน มีผญาสุภาสิตอันเป็นวัฒนธรรมของชาวอีสาน วิจัยผญาอีสานอันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางภาษาท้องถิ่นอีสานที่พระสงฆ์ได้นำบทผญาอีสานไปแสดงแทรกกับบทพุทธธรรม ช่วยเกื้อกูลที่เป็นประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะที่เป็นการเพิ่มความรู้ ความคิดในการแก้ปัญหาสังคม และปัญหาตนเอง เป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของผญาอีสานที่แฝงไว้ด้วยหลักพุทธธรรม โดยมุ่งศึกษาหลักพุทธธรรม คือ สามัคคีธรรม สังคหัตถุ เบญจศีลเบญจธรรมและอริยมรรคที่ปรากฏในผญาอีสาน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสานแล้วนำมาใช้ในการเทศนาอบรมและเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนชาวอีสานในโอกาสต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสานมากยิ่งขึ้น โดยงานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาถึง (๑) ผญาอีสาน (๒) หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสาน (๓) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสาน ซึ่งมีความแตกต่างจากงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วและยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยในเรื่องดังกล่าว

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผญาแล้วจัดหมวดหมู่ผญาที่มีความสัมพันธ์กับหลักพุทธธรรม ใช้วิธีการบันทึกข้อมูลโดยย่อความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม รวมทั้งข้อความสำคัญเป็นข้อความที่จะมีการพิสูจน์หรือตรวจสอบข้อเท็จจริง เป็นข้อความที่ผู้วิจัยต้องการอ้างอิง และข้อความที่เป็นพุทธพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

๑.๗.๒ ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก่อนการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มา เนื้อหา และความสมบูรณ์ของข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วจึงนำมาจัดเรียงลำดับก่อนและหลังตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๑.๗.๓ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ คือ ผญาอีสาน วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผญาอีสานตามลำดับ

๑.๗.๔ ขั้นสรุปผล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุป เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

๑.๗.๕ ขั้นเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้เขียนรายงานการวิจัยตามกรอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๕๖ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบผลญาณอีสาน

๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผลญาณอีสาน

๑.๘.๓ ทำให้ทราบผลของการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในผลญาณอีสาน